

ELINTARVIKETALOUS MURROKSESSA

Dosentti Pekka Lehtonen

ELINTARVIKETALOUS MURROKSESSA

ERIKOISTUOTTEET SYNTYVÄT PIENUUDEN LAATUEKONOMIALLA

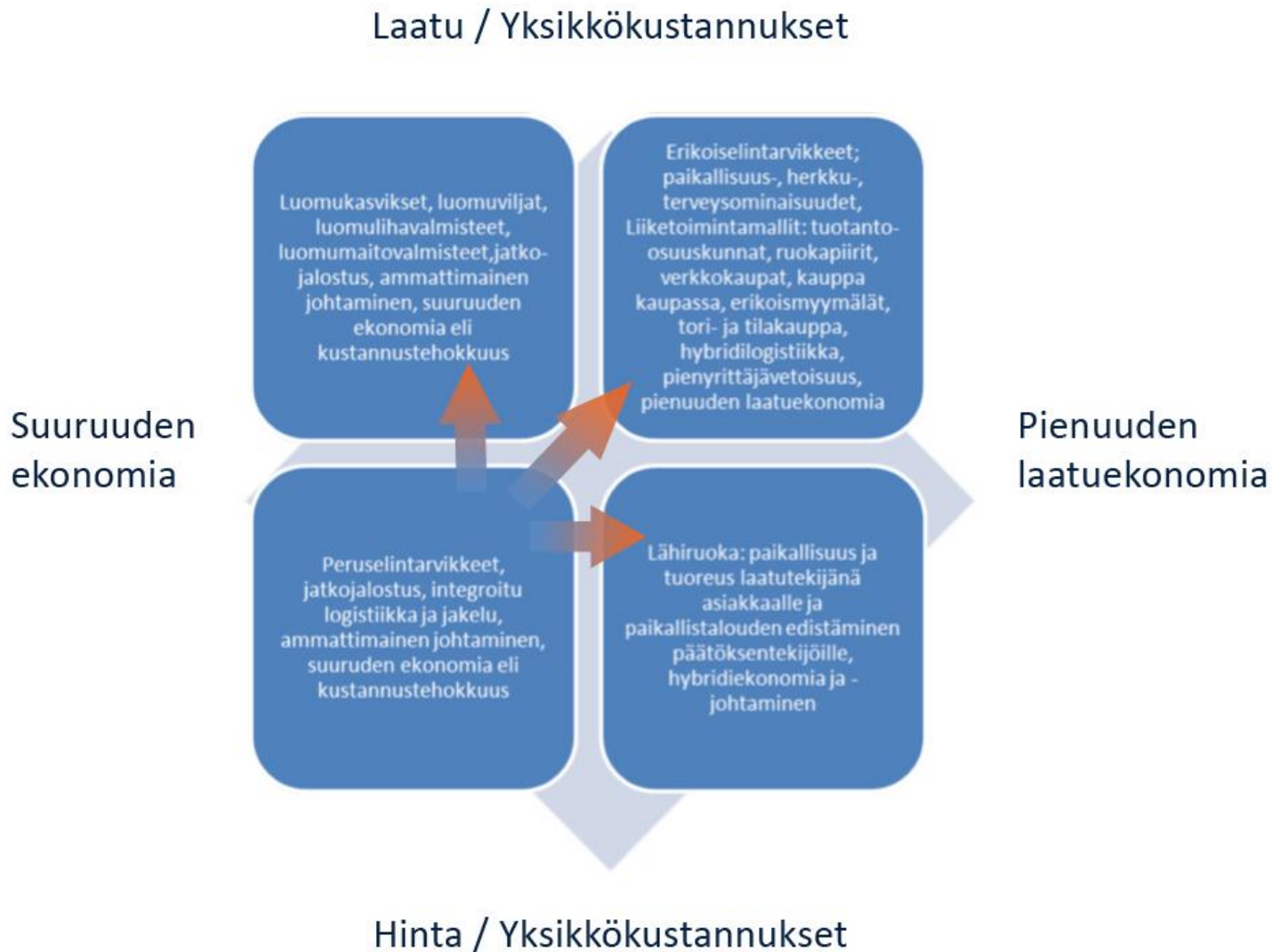
Elintarviketalous edustaa taloudellista ja biologista ekosysteemiä, jonka osat ovat päästä päähän näkyviä. Taloudelliset osa-alueet alkutuotanto, jatkojalostus ja jakelu ovat tässä ekosysteemissä eriytyneet toiminnallisesti siten, että pellolta pöytään ketju muistuttaa viestijuoksua. Arvoketjun valtasuhteissa on viime vuosina kuitenkin tapahtunut muutos jakelun hyväksi. Yli 80 % elintarviketuotteiden jakelusta hoidetaan kahden toimijan K- ja S-ryhmän toimesta. Jakelu toimii imuperiaatteella siten, että ryhmien ostotoiminta asiakastuntemukseensa nojautuen pitkälti määrittelee tuotepaletin ja hinnoittelun avulla arvon jakaantumisen taloudellisessa ekosysteemissä. Ryhmät ovat kuunnelleet asiakkaitaan, jotka ovat halunneet hinnaltaan mahdollisimman edullisia ja siten kustannustehokkaasti tuotettuja elintarvikkeita. Kuluttajien ostopäätöksiin on viime aikoina alkanut enenevässä määrin vaikuttaa muutkin tekijät kuin edullinen hinta. Ympäristövaikutukset, eläinten hyvinvointi, erikoistuotteiden lisääntyvä kysyntä ja lähiruokahankinnat ovat tulevaisuudessa merkittäviä ostopäätöstekijöitä. Näiden painoarvon lisääntyminen kuluttajien päätöksenteossa aiheuttaa syvälle käyvän muutoksen elintarviketalouden ekosysteemissä. Suuruuden ekonomia, kustannustehokkuus avulla tuotetut elintarvikkeet, jatkaa kehittymistään elintarviketalouden pääpilarina, mutta sen rinnalle on nousemassa uusi pilari pienuuden laatuekonomian teknologialla tuotetut erikoistuotteet. Erikoistuotteiden teknologia tarvitsee työpanosta paljon verrattuna kustannustehokkuudella tuotettuihin massaelintarvikkeisiin elintarvikeketjun kaikissa osissa alkutuotannossa, jatkojalostuksessa ja jakelussa. Erikoistuotteiden pilari tarvitsee myös yrittäjyyden ja markkinoiden tuntemisen lisääntymistä elintarvikeketjun kaikissa osissa huomattavasti nykyistä enemmän. Samoin tarvitaan toimijoiden yhteistyötä ja koulutuksen ja neuvonnan uusintamista pilarin menestymisen takaamiseksi.

ELINTARVIKETALouden TUOTTEET JA TUOTANTOTAVAT

Edellä on tuotu esiin yksikköhinnan hallitseva vaikutus kuluttajien ostopäätöksiin. Hintakilpailu on johtanut elintarvikeketjun virtaviivaistamiseen kustannustehokkaaksi; tuottajat, jatkojalostajat ja logistiikka on vetureina toimivien kaupan ryhmien toimesta saatu toimimaan saumattomasti ja kustannustehokkaasti.

Kaupan ryhmittymiä johdetaan ammattijohtajien toimesta. Jatkojalostus on myös keskittynyt ja ammattijohtajien hallinnoimaa. Alkutuotannossa tuotantoyksikkökokoo on koko ajan kasvanut pyrittäessä kustannustehokkuuteen ketjun vetureiden ja tukitasojen vähenemisen pakottamina. Myös tuotantotilan johtamisessa alkaa ammattimainen johtaminen olla pakon sanelemaa investointien mittavuuden ja taloudellisten riskien välttämisen johdosta. Kustannustehokkuus merkitsee korkean työkustannusten maassa jatkuvaa työpanoksen pienentämistä kautta koko ketjun. Ketjun alkupäässä eli maaseudun väestömäärän ja siihen läheisesti liittyvän maaseudun elinvoimaisuuden kannalta tämä merkitsee vääjäämättä vähenemistä. Tälle kehityskululle ei näy loppua ellei kuluttajien arvot ja ostopäätöskriteerit ala suosimaan erikoistuotantoa ja lähiruokaa niiden laatuominaisuuksien takia. Hintoilla eivät nämä tuotteet, kuten ei myöskään luomuteknologian avulla tuotetut tuotteet voi kilpailla. Luomuteknologia ei edusta sinänsä

pienuuden laatuekonomiaa, mutta kylläkin laatua biologisessa ja eläinten hyvinvoinnin mielessä. Edellä todettu on esitetty kuviossa, jossa vaak-akselilla on kuvattu tuotantotapaa ja sen siirtymistä suuruuden ekonomiasta tuotteista pienuuden laatuekonomian tuotteisiin. Pystyakselilla on kuvattu tuotteiden yksikköhintaa ja sisäänrakennettuja laatuominaisuuksia.

ELINTARVIKETALOUS MURROKSESSA

Elintarviketalouden murros etenee ”lounaasta pohjoiseen, itään ja koilliseen” tässä kuviossa. Luomutuotanto kasvien ja eläinten osalta merkitsee osittaista teknologian muutosta, mutta ei suurituotannon eduista luopumista. Kasvinviljelyssä satotasot laskevat keskimäärin kolmanneksen merkiten yksikkökustannusten nousua vaikkakaan ei kolmanneksella mm. apulannoitteiden ja torjunta-aineiden kustannusten poistumisen vuoksi. Ympäristötietoisuus ja eläinten hyvinvoinnin parantaminen tukee voimakkaasti luomutuotannon lisääntymistä nykyisestäään.

Lähiruoka on tavanomaista tuotantoa, joka tuotetaan ja kulutetaan paikallisesti. Lähiruuan ympärille on muodostunut hyvin sekava käsitteiden käytäntö. Lähiruokaa on joidenkin mielestä kaikki Suomessa tuotettu ruoka. Joidenkin mielestä alle 500 km säteellä tuotetut elintarvikkeet ovat

lähiruokaa. Lähiruuan paikallistaloutta edistävä, tuoreutta lisäävä ja hiilijalanjälkeä pienentävä vaikutus antanee sille tulevaisuudessa kasvun mahdollisuuden.

Erikoistuotteet ovat liiketaloudellisesti haastavin segmentti elintarviketalouden murroksessa. Tämän pilarin kehittyminen ja kasvu vaatii pienyrittäjyyden, markkinoinnin osaamisen, logistiikan ja pakkausteknologian ratkaisujen siirtämistä alueelle, jota siellä on ollut vain muutamilla toimijoilla. Liiketoimintaosaamisen alueilla on ratkaisuja, jotka perustuvat tuotanto-osuuskuntiin, ruokapiireihin, tilatoreihin ja verkkokauppoihin. Tämän pilari kehittyy asiakasvetoisesti yrityksen ja erehdyksen kautta. Maaseudun elinvoimaisuuden edistämiseksi tälle pilarille tulisi antaa kuitenkin erityisasema ja start up- vaiheessa tukiresursseja. Näin on tehtykin erilaisten lähiruokaprojektien nimillä. Projektien tulosten vaikuttavuus on kuitenkin jäänyt vaatimattomalle tasolle. Kaikkein tärkeimpiä kehittämiskohteita ovat pienlogistiikka ja pakkausteknologia, erikoiselintarvikeyritysten hinnoittelu- ja markkinointiosaaminen, lähiruokakilpailuttamisen osaaminen ja luomutuottamisen osalta viljelysopimusten lisääminen jatkojalostajien kanssa.